Tomislav Kovačević

Početci sestrinstva u Hrvatskoj i Đakovštini

„Sestrinstvo je umjetnost i putovanje!”

Autor

Đakovo, 2019.

NAKLADNIK:
Muzej Đakovštine

ZA NAKLADNIKA:
Borislav Bijelić

AUTOR TEKSTA:
Tomislav Kovačević

AUTORI IZLOŽBE:
Tomislav Kovačević
Borislav Bijelić

LEKTOR:
Hrvoje Miletić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I TISAK:
Hardy, Đakovo

NAKLADA:
200 primjeraka

ISBN 978-953-7128-65-4

Naslovnica: Sestra na biciklu, Foto arhiv Škole narodnog zdravlja “Andrija Štampar”, Zagreb

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne
knjižnice Osijek pod brojem 141221055.

Uvod

Nakon dugogodišnjeg istraživanja i proučavanja povijesti sestrinstva na području Republike Hrvatske i Europe, imao sam želju prikazati rezultate istraživanja u kratkoj izložbi. Poviješću sestrinstva počeo sam se baviti nakon završene srednje medicinske škole u Zagrebu. Često sam se čudio kako je gradivo suhoparno i bez slikovitih primjera. Želio sam to promijeniti, provjeriti vjerodostojnost dostupnih informacija te prikazati povijest sestrinstva u kreativnom scenskom prikazu. Inspiriram se vlastitom definicijom sestrinstva: Sestrinstvo je umjetnost i putovanje. Godine 2012. sudjelujem u prvom zdravstvenom austrijskom muzeju sa rekonstruiranim sestrinskim uniformama na modnoj reviji povijesnih sestrinskih uniformi. Već od samih početaka istraživanja fokusiram se na sestrinsku uniformu te prikupljanje predmeta na istoimenu temu. Nakon dugogodišnjeg požrtvovnog i upornog rada uspijevam sakupiti različite sestrinske uniforme iz raznih dijelova svijeta. Danas posjedujem zbirku oko 20-ak sestrinskih uniformi. Ovom izložbom želim prikazati rezultate svojega istraživanja, predmete koje sam sakupio, istaknuti zaslužne sestre sa područja Đakovštine te početke sestrinstva u Đakovštini.

Povijest sestrinstva prije 1921. godine

Kako se je provodila njega bolesnika kada nismo imali stručno osoblje, zasigurno je dobro pitanje. Pokušat ću na to odgovoriti vrlo jednostavno, kako bi se shvatio smisao. Često se navodi u literaturi da prije 1921. godine nalazimo ne školovane osobe koje se bave njegom i dvorbom bolesnika. Ova informacija je djelomično točna. Premda se njegom bolesnika na našim prostorima bave većinom redovničke zajednice, ali postoje i druge institucije van današnjih prostora Republike Hrvatske koje su se bavile izobrazbom kadra u njezi bolesnika. Izdvojit ću neke primjere i osobe koje su se zalagale za izobrazbu kadrova u njezi bolesnika:

Vinko Paulski – utemeljitelj redovničke zajednice Kćeri kršćanske Ljubavi, zalaže se za izobrazbu svojih članica družbe[1]

Theodor Fliedner – utemeljuje udruženje sestara Đakonesa te 1836. godine osniva školu za njihovu izobrazbu u Keiserswertu (današnji dio grada Düsseldorfa)

Florence Nightingale – utemeljiteljica modernog sestrinstva, osniva školu za sestre 1860. godine pri bolnici st. Thomas u Londonu

Theodor Billrot – poznati bečki liječnik i kirurg osniva 1882. godine sestrinsku školu Rudolfinerhaus u Beču[2]

Redovničke zajednice i njega bolesnika

1. Bolnički red svetog Ivana od Boga (Milosrdna braća)

Redovnička zajednica Milosrdne braće inspirira se na djelu i liku svetog Ivana od Boga. Ivan od Boga rođen je 1495. godine u mjestu Montemor-o- Novo u današnjem Portugalu. Bavi se raznim zanimanjima od pastira do prodavača knjiga. Od 1538. prebiva u gradu Granadi. Slušajući propovijed Ivana od Avile doživljava vrlo intenzivno obraćenje. Mnogi u njegovoj okolini su uvjereni da je bolestan te da mu je potrebno liječenje. Odveden je u Kraljevsku bolnicu u Granadi. Na vlastitoj koži osjeća vrlo surovu njegu bolesnika, a posebno grubu njegu psihičkih bolesnika. Nakon nekog vremena postupno se oporavlja te

1 Katarina DEMARIN, *Povijest medicine i sestrinstva s osnovama medicinske etike*, Zagreb, 1986., 72-79.
2 Helena BUNIJEVAC, *75 godina Škole za medicinske sestre Mlinarska,* Zagreb, 1996., 20.

se počinje s izrazitom ljubavi brinuti za druge bolesnike. Nakon oporavka želi osnovati malu bolnicu gdje će se bolesnici njegovati s ljubavlju i kvalitetnom njegom prema njegovim osobnim principima. 1540. godine osniva malu bolnicu u Granadi. Nakon smrti Ivana od Boga njegovi bliski suradnici nastavljaju brigu za bolesne po njegovom primjeru. Za vrijeme svoga života Ivan od Boga postavlja sljedeće temelje:

Svakom bolesniku vlastiti krevet

Odvojeni bolnički odjeli

Posebna njega psihički oboljelih bolesnika

Primanje svih siromaha i bolesnika bez obzira na religiju, nacionalnost ili rasu

Cjelokupni pristup oboljelom čovjeku – tijelo i duša[3]

Prisutnost u Hrvatskoj

Na poziv biskupa Maksimilijana Vrhovca 1804. godine Milosrdna braća dolaze iz Bratislave u Zagreb u Zakladnu bolnicu. Bolnica ima 32 postelje za oba spola. Prostor za muškarce i žene je bio odvojen, a imala je svaka strana i vlastito stubište. Žene nisu rado bile primane u bolnicu zbog toga što je njega bolesnika bila odvojena po spolu. Navodi se da je za ženske bolesnice bila zadužena poglavarica i dodijeljena joj sluškinja (posebne opise o njima ne nalazim). Nakon 1845. godine rješava se ovaj problem. Godine 1914. navodi se da bolnica ima 560 bolničkih kreveta. Nakon Prvog svjetskog rata i manjka redovnika, godine 1919., Milosrdna braća napuštaju Zakladnu bolnicu i Zagreb.[4]

Uniforma

Redovničko odijelo Milosrdne braće sastoji se od crnog talara, crnog škapulara sa kapucom te kožnatog pojasa koji bi se vezao na lijevom boku u čvor. Uniforma crne boje nosila se je u samostanu, za misu te u izlazu van bolnice. Za njegu bolesnika su se koristili bijeli mantili koji bi se navukli preko redovničkog odijela. Iza druge polovine 20. stoljeća nalazimo bijelu redovničku uniformu, a takva se nosi i u tropskim krajevima. [5]

---

3 Hemenglied STROMAYER, *Der Hospitalorden des Hl. Johannes vom Gott*, Regensburg, 1978., 17-22.

4 Mladen BUŠIĆ, *Opća bolnica Sveti Duh,* Zagreb, 2006., 19-26.

5 Podatci o uniformi dobiveni od bivših članova družbe Milosrdne braće.

Ivan od Boga, osnivač Milosrdne braće

Zavjetni križ milosrdne braće

Redovnik u njezi bolesnika, Austrija

2. Sestre milosrdnice Sv. Vinka Paulskog s kućom maticom u Zagrebu (Sestre milosrdnice)

Redovnička družba Sestara milosrdnica nije izvorna družba svetog Vinka Paulskog. Korijeni ove družbe potječu iz Stasbourga. Družba sestara Milosrdnica iz Stasbura se inspirira likom i djelovanjem Vinka Paulskog i kao takva se od 1823. predstavlja kao Kongregacija sestara milosrdnica iz Strasbourga. Iz Francuske ova družba se širi na prostore današnje Njemačke, Austrije, Slovačke i Rumunjske. Družbu mnogi smatraju izvornom granom utemeljitelja svetog Vinka Paulskog, što će se tek kasnije pokazati te izrazito dobrim osobljem za njegu bolesnika. Sestre 1825. godine dolaze u Zams u Austriju, a iz Zamsa u Zagreb. [6]

6 Sestra Berislava VRANČIĆ, sestra Alfonza KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulaskog s kućom maticom u Zagrebu I. 1845. – 1995.*, Zagreb, 1996., 35-37.

Zakladna bolnica na Jelačić placu u Zagrebu 1930. godine

Djelovanje u Hrvatskoj

Biskup Juraj Haulik šalje molbe u Beč kako bi dobio Sestre Milosrdnice. Zbog kolere u Beču tadašnji dekan ne može poslati sestre te ga upućuje na kuću maticu u Zamsu. Nakon pozitivnog odgovora iz Zamsa 1845. godine dolazi u Zagreb 6 bijelih sestara, kako ih građani nazivaju zbog bijelih koprena. Redovnička družba trebala bi preuzeti brigu za ženske bolesnice. Problem je bio što u Zakladnoj bolnici nisu postojale redovnice za njegu ženskih bolesnica, a Milosrdnoj braći skrb za žene nije bila propisana njihovim

statutom. Odmah po dolasku u malu bolnicu unutar samostana sa 12 kreveta njeguju ženske bolesnice.[7] Njihovom zaslugom je sagrađena današnja bolnica Sestara milosrdnica u Zagrebu, te bolnica u Zemunu i Plovdivu, koje danas ne pripadaju družbi. Osim brige za ženske bolesnice sestrama je bio povjeren rad sa ženskom mladeži koja je u to vrijeme bila zanemarena. Od 1861. godine odobrava biskup Haulik da sestre mogu dvoriti bolesnike po kućama. Za tu zadaću uvijek su bile određene dvije ili tri sestre. Od 1921. godine ova družba šalje svoje članice u Školu za sestre pomoćnice. Za potrebu Škole za sestre pomoćnice šalje Ministarstvo zdravlja sestre Blandu Stipetić i Klarisu Radovanović u Beč na školovanje od 1920. do 1922. godine. Zbog vlastitih potreba za bolničkim kadrom družba osniva 1933. godine Školu za bolničarke. Škola djeluje do 1945. godine.[8]

Mala koprena sestara Milosrdnica

Svečana uniforma sestara Milosrdnica

Sestre u podijeli terapije

7 Sestra Berislava VRANČIĆ, sestra Alfonza KOVAČIĆ, isto, 38.

8 Sestra Berislava VRANČIĆ, sestra Alfonza KOVAČIĆ, isto, 66 - 67.

Uniforma

Odijelo sestara Milosrdnica se sastoji od haljetka, bluze, pregače, kragne i velikih krila. Sestre su u početku imale samo veliku koprenu. Ona je bila nepraktična za rad te bi od nje neke sestre imale strašne glavobolje. Osobito bi bilo teško kada bi se uprljale te bi koprenu trebale prati i ponovo štirkati. Veliku koprenu sestre nisu mogle same oblačiti te im je bila potrebna pomoć druge sestre. Zbog lakšeg rada uvodi se mala koprena koja je uštirkana. Mala koprena se koristila za rad u kući te u bolnici. Koprena je bila ukrućena te se je sklapala uz pomoć šablone i pričvršćivala iglama. Bila je jednostavna jer se mogla samo staviti na glavu kao kapa. [9]

3. Milosrdne sestre svetoga Križa

Švicarski kapucin Teodozije Florentini za svoga života osniva dvije redovničke družbe. Družba Milosrdnih sestara Sv. Križa osnovana je 1856. godine sa sjedištem u Ingebohlu, a prva generalna poglavarica je Maria Teresia Scherer. U tim skromnim početcima bilo je 11 sestara, dvije novakinje i jedna kandidatica. Posebnu zadaću imaju sestre da poučavaju u školama i njeguju siromahe i bolesne. Kroz ove zadaće sestre su bile vrlo priznate te su se vrlo brzo proširile po prostorima bivše Austro-Ugarske.

Prisutnost u Hrvatskoj

Godine 1868. na poziv biskupa Josipa Juraja Strossmayera sestre dolaze u Đakovo. Ova grupa sestara bila je planirana za misije u SAD, no zbog kojeg razloga majka Terezija Scherer šalje sestre u Đakovo nije nam poznato. U grupi sestara koje su došle u Đakovo dvije sestre su bolničarke: sestra Maura Gruber i sestra Bruna Schmitt. Odmah po dolasku ove dvije sestre preuzimaju njegu bolesnika u maloj vlastelinskoj bolnici. Sestre nakon odlaska Milosrdne braće 1919. godine preuzimaju njegu bolesnika u Zakladnoj bolnici u Zagrebu. Godine 1921. šalju svoje sestre u Školu za sestre pomoćnice kako bi ih obrazovale po tadašnjem standardu. Zbog potreba za izobrazbom vlastitih članica družbe otvaraju u Zagrebu 1934. godine Školu za bolničarke sa pravom javnosti na Vrhovcu. Prva ravnateljica bolničarske Škole postaje sestra Gema Lenđer. Ova ustanova djeluje do 1944. godine. Nakon dolaska komunističkih vlasti sestre i dalje rade u redovničkom odijelu kako im pravila nalažu te ostaju vjerne svojoj zadaći koju su im povjerili utemeljitelji.

9 Informacije dobivene od sestre Bogoljube Fotak.

Uniforma

Unifoma se sastoji od crne haljine sa pojasom i pelerinom. Oglavlje se sastoji od bijele uštirkane kragne, kape, počelnice (čela) te ukrućene male koprene na koju je našit crni veo. Cijelu konstrukciju drže 3 velike igle, jedna na sredini glave, a dvije lijevo i desno na stražnjem dijelu glave. Uniforma za rad se sastojala od bijelog mantila koji bi se obukao na redovničko odijelo. Osobito teško je bilo pri radu u ljetnim mjesecima ili pri radu na polju.

Sličica za redovničke zavjete

Pri medicinskom zahvatu, Rebro laboratorij

Sestre pri radu, Rebro kirurgija

Bolnica Rebro operacija

4. Marijine sestre od Čudotvorne medaljice (Marijine sestre)

Utemeljiteljica Marijinih sestra od Čudotvorne medaljice je sestra Leopoldina Brandis, članica družbe sestara Milosrdnica koje su nastale iz kuće matice u Strasbourgu. Nakon što spoznaje da nije izvorna družba svetog Vinka Paulskog, ulaže napore da se udruži sa kućom maticom sestara Kćeri kršćanske ljubavi u Parizu. To joj uspijeva 1850. godine. U to vrijeme nije postojala ustanova koja bi omogućila skrb za bolesne u njihovim domovima. Premda je prije u povijesti bilo pokušaja da se provede ovo u djelo, svi pokušaji bili su neuspješni. Vinko Paulski zabranjuje sestrama da bdiju nad bolesnima u njihovim domovima. Prve bolničke djevice su obučene u Ljubljani 17. lipnja 1878. godine. U početku je ova skupina redovnica, od naroda prozvana „Bolničke sestre", živjela pod okriljem Družbe kćeri kršćanske ljubavi. Prema nadahnuću majke Leopoldine išle su u stanove bolesnika i njegovale ih. Konačnim osamostaljenjem Družbe 1926. u Ljubljani, dotadašnje Bolničke sestre dobivaju službeno ime Marijine sestre Čudotvorne medaljice. Družba je i prva crkvena kongregacija koja je po crkvenim propisima smjela slati svoje članice bolesnicima u privatne kuće i uz njih ostajati dan i noć. [10]

Prisutnost u Hrvatskoj

Prve bolničke sestre dolaze u Osijek sa družbom Kćeri kršćanske ljubavi 1881. godine u djevojačko sirotište. U Osijeku družba ostaje i kupuje nekretnine koje postaju družbine. Sestre od 1937. godine stanuju u dvorcu Pejačević. Kao afirmirane u svom radu pozivaju ih u Srbiju (Niš) i na Kosovo. U Zagreb dolaze 1930. godine gdje pomažu bolesnicima za skroman honorar. Broj sestara povećao se kada su počele pohađati bolničarsku školu. Zanimljivo je da od 1962. godine sestra Karitas preuzima službu bolničarske u Židovskome domu u Zagrebu. Osim privatne dvorbe bolesnika sestre rade i u zagrebačkim bolnicama.[11]

Uniforma

Prvotna uniforma bolničkih djevica je bila izrazito nepraktična za pranje i štirkanje. Za lakšu uporabu se uvode glatke, štirkane koprene. Svečano redovničko odijelo Marijinih sestara se sastoji od crne haljine, pregače i pelerine. Oglavlje se sastoji od bijele kragne, kapice i ukrućene bijele koprene koja se pričvr-

10 S. Irma Milena MAKŠA, *Povijest družbe Marijinih sestara,* Ljubljana, 1982., 4-7.

11 S. Irma Milena MAKŠA, *Povijest družbe Marijinih sestar*a, Ljubljana, 1982., 15-16 .

šćuje iglicama na kapu. Na prsima nose Čudotvornu medaljicu po kojoj su dobile ime. Za rad u bolnicama nose bijeli mantil ili bijelu pregaču. [12]

Leopoldina Brandi, utemeljiteljica Marijinih sestara

Uniforma Marijinih sestra sa glatkom koprenom

Marijina sestra i bolesnica

12 Informacije dobivene od sestre Irme Makše.

Početci sestrinstva u Hrvatskoj od 1921. do 1930. godine

Prva stručna ustanova za obrazovanje medicinskih sestra u Hrvatskoj osnovana je 1. siječnja 1921. godine u Zagrebu. Škola tada nosi ime Škola za sestre pomoćnice, a počela je sa radom 15. siječnja 1921. godine. Nadstojnica Škole je bila sestra Jelka Labaš koja je svoju sestrinsku školu završila u Rudolfinerhausu u Beču, dok je ravnatelj Škole bio je dr. Vladimir Ćepulić. Učenice se prijavljuju putem oglasa u Službenim novinama, a stupile su u Školu 15. siječnja 1921. godine. Uvjeti primanja bili su: zdravlje, neporočnost, dob od 18 do 35 godina života i državljanstvo S.H.S. Škola se tada nalazila u Zakladnoj bolnici. Prvi tečaj je trajao od 15. siječnja 1921. do 19. veljače 1922. godine. Redovnicama je upisom bila dana prilika, da svoju mnogogodišnju bolničku praksu nadopune teoretskom bolničkom naobrazbom i da uz to steknu izvjesno znanje na svim područjima socijalne higijene, a naročito tuberkuloze. Ispit je položilo 19 učenica s diplomom za sestre pomoćnice, a 15 učenica sa diplomom za sestre bolničarke.

Drugi tečaj trajao je od 1. travnja 1922. do 9. rujna 1923. godine. Od 4. ožujka 1923. godine preuzele su svoje učiteljske dužnosti u Školi sestara Klarina Radovanović i Blanda Stipetić, koje su bile poslane u Beč kako bi se školovale za ovu zadaću. Po nalogu Zdravstvenog Odsjeka doselile su 1. rujna 1923. godine iz Čakovca učenice ondašnjeg trahomskog tečaja zbog nadopune svoje naobrazbe u školu i tu ostale 2 mjeseca.

Upisi za treći tečaj započinju 1. listopada 1923. godine. Učenice ovoga tečaja obećale su, da će ostati u službi države za dvostruki broj godina zbog stipendije koju su primile. Stipendija je iznosila 200 dinara mjesečno. Škola traje dvije godine. Tečaj je provođen od 15. listopada 1923. do 15. listopada 1925. godine. Od 1. rujna 1924. godine škola se seli u drvene paviljone u današnjoj Mlinarskoj ulici.

Treći tečaj položilo je 18 učenica. Dana 21. ožujka 1924. godine školu su posjetili predstavnici Rockfellerove Fondacije. Te iste godine novčanim darom Rockfellerove Fondacije osnovan je plan za gradnju predavaonice u parku škole i započela je nabava raznih nastavnih pomagala, anatomskih i patoloških preparata i oprema za kemijski i bakteriološki laboratorij u petom paviljonu škole.

Sve bolničarke u zemlji, u kojih je bilo navršenih 26 godina službe, dobile su dopuštenje Zdravstvenog odsjeka u Zagrebu, od Škole diplomu kao sestre bolničarke, kao nagradu za svoje vjerno službovanje i vještinu u poslu.

Dana 15. listopada 1924. godine započeo je četvrti tečaj, koji je tekao od 15. listopada 1925. godine do 15. listopada 1926. godine. Ovaj tečaj završilo je 16 učenica. Do 1924. godine pomoću stipendija Rockfellerove Fondacije sestre odlaze na edukacije u Englesku, Ameriku i Europu. Školskom godinom 1930./1931. produljuje se redovita škola za sestre pomoćnice na 3 godine. [13]

13 Arhiv Grada Zagreba, HR-DAZG-237 Središnji ured sestara pomoćnica u Zagrebu, sig 34/2, Rad i razvitak škole sestara pomoćnica u Zagrebu.

Prve učenice škole za sestre pomoćnice

Prva generacija sestara pomoćnica 1922. godine

Škola za sestre pomoćnice u Zagrebu

KR. POVJERENSTVO ZA ISPIT SESTARA POMOĆNICA U ZAGREBU.

DIPLOMA.

Buconjić Danica u Bihaća

sposobnom

Kr. povjerenstvo za ispit sestara pomoćnica.

Završna diploma sestara pomoćnica iz 1930. godine

Početci sestrinstva u Đakovštini

Kako započinje njega bolesnika u Đakovu i tko se zapravo njome bavi? U literaturi nalazimo informacije koje bi nam mogle odgovoriti na to pitanje. Godine 1815. biskup Antun Mandić osniva fond od 15000 zlatnika. Svrha bi trebala biti bolnica za namještenike biskupije. U tu svrhu želi pozvati Milosrdnu braću. Tek 1844. godine njegov nasljednik biskup Kuković može ostvariti ovu zamisao. Nije zadovoljan Milosrdnom braćom te želi pozvati sestre Milosrdnice iz Beča. Ove sestre njeguju bolesnike i mogu poučavati siromašne djevojke. Od superiora Hureza iz Beča ne dobiva sestre, jer ih je trenutačno premalo, a mnoge sestre umiru zbog epidemije kolere.[14] U Zagrebu se osamostaljuju sestre Milosrdnice i postaju samostalnom kućom maticom. Prva filijala izvan Zagreba je Đakovo. Sestre dolaze 1856. godine. U sklopljenom ugovoru se navodi da se osim obrazovanja i odgoja ženske mladeži sestrama povjerava dvorba bolesnika u bolnici sa 20 kreveta. Nadstojnica u bolnici je bila sestra Klaudija Požun, a poslužiteljica bolesnika sestra Atanazija Müller.[15] Sestre Milosrdnice odlaze iz Đakova 1864. godine, a nekoliko sestra ostaje.[16] Da li se koja bavi njegom ili dvorbom bolesnika nije nam poznato. Godine 1868. na poziv biskupa Josipa Juraja Strossmayera dolaze Milosrdne sestre svetoga Križa u Đakovo. U grupi sestara koje dolaze nala-

14 F. HALAWATI, *Die Barmherzigen Schwestern vom Wien – Gumpendorf 1832 – 1932*, Wien,1932, 182-183.

15 NN, *Bolnica u Đakovu,* 1-3.

16 S. Berislava Vračić, s. Alfonza Kovačić, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu 1845. – 1995. , II. Družbine filijale*, Zagreb 1998., 147-150.

zimo i dvije bolničarke: sestru Mauru Gruber i sestru Brono Schmitt. Odmah po dolasku ove dvije sestre preuzimaju njegu bolesnika u vlastelinskoj bolnici. Premda sestre rade u bolnici nisu nam poznate druge informacije da li postoji civilno osoblje. Kada se otvara škola za sestre pomoćnice Sestre sv. Križa se upisuju u školu.[17] U prvoj generaciji sestara pomoćnica nalazimo Josipu Wentzel. Ona je rodom iz Lukovca, ali je zavičajno iz Đakova. Po završetku škole ne vraća se u Đakovo nego se zapošljava u Zagrebu.[18] Nekoliko godina iza nje u školu se upisuje Mihaela Terzić. Završava Školu za sestre pomoćnice 1927. godine.[19] Nije nam poznat podatak i motivacija za sestrinsku struku. Odmah iza nje školu upisuje Anka Meleš, a završava je 1929. godine.[20] Obje sestre za svoje zasluge dobivaju nagradu Florence Nightingale. Godine 1928. Marija (Mira) Švent iz Đakova školuje se u Zagrebu.[21] Zasigurno je za napomenuti da je u bliskoj rodbinskoj vezi sa Mihaelom Terzić. Nakon završetka školovanja zapošljava se u Đakovu. Iz Đakova na školovanje u Beograd odlazi i Marija Knegi koja 1934. godine završava sestrinsku školu te se kasnije vraća u Đakovo.[22]

Mihaela Terzić

Zaposlenici Doma zdravlja u Đakovu

17 S. M. Estera RADIČEVIĆ, Milosrdne sestre sv. Križa hrvatske provincije, Đakovo, 2018., 40-41.

18 Arhiv Grada Zagreba, HR-DAZG-237 Središnji ured sestara pomoćnica u Zagrebu, sig 14, Osobni podatci sestara pomoćnica Josipa Wetzel.

19 Arhiv Grada Zagreba, HR-DAZG-237 Središnji ured sestara pomoćnica u Zagrebu, sig 14, Osobni podatci sestara pomoćnica Mihaela Terzić.

20 Arhiv Grada Zagreba, HR-DAZG-237 Središnji ured sestara pomoćnica u Zagrebu, sig 14, Osobni podatci sestara pomoćnica Anka Meleš.

21 Arhiv Grada Zagreba, HR-DAZG-237 Središnji ured sestara pomoćnica u Zagrebu, sig 14, Osobni podatci sestara pomoćnica Marija Švent.

22 Arhiv Grada Zagreba, HR-DAZG-237 Središnji ured sestara pomoćnica u Zagrebu, sig 14, Osobni podatci sestara pomoćnica Marija König (Kenig).

Zaključak

Povijest sestrinstva važan je dio hrvatske povijesti koji je još uvijek neotkriven. Istraživanjem sestrinstva možemo dati odgovore na pitanja kako se razvijala njega bolesnika prije nastanka stručnih škola, koje su mogućnosti postojale u Europi te tko je mogao pružiti odgovarajuću njegu. Utemeljenjem škole za sestre pomoćnice 1921. godine na području Republike Hrvatske postavljen je temelj za stručnu izobrazbu medicinskih sestara. Škola daje jedinstvenu mogućnost za obrazovanje, a njezine polaznice dobivaju mogućnost da se obrazuju u zanimanju koje je tada još nepoznato. U prvim generacijama nalazimo sestre koje su podrijetlom iz Đakovštine. Možemo reći da su neke od njih doprinijele razvoju sestrinstva i njege bolesnika. Đakovština po svojim specifičnostima i regionalnom razvoju pokušava stvoriti moguće uvjete da se razviju zdravstvene ustanove koje bi koristili siromašni i bolesni.

Sestrinska značka oko 1950.

Sestrinska značka oko 1960.

Popis izložbenih predmeta

1. Figura redovnica Usmiljenka, gips, (visina 65 cm)
2. Habit milosrdne braće, lan mješavina rekonstrukcija
3. Zavjetni križ Milosrdne braće, sredina 20. stoljeća
4. Breviarum Romanum (Rimski brevijar), Mechelen (Belgija), 1887. godina
5. Grafika na platnu Ivan od Boga, (13,5x8,5 cm)
6. Pamučni rupčić sa brojem 48 (45x45 cm)
7. Prijepis molitve kod oblačenja habita Milosrdne braće
8. Oglavlje sestara Milosrdnica, pamuk, rekonstrukcija prema originalu
9. Papirnata šablona za sestrinsku koprenu, rekonstrukcija
10. Krunica sestara Milosrdnica, početak 20. stoljeća
11. Molitvenik sestara Milosrdnica, Zagreb, 1975. godina
12. Fotografija oltarne slike samostanske crkve svetoga Vinka Paulskog u Zagrebu, (29,7x21 cm)
13. Oglavlje Sestara svetoga Kriza za bolničarski rad, pamuk, rekonstrukcija prema originalu
14. Fotografija molitve kod oblačenja i skidanja redovničkog odijela Milosrdnih sestara sv. Križa, (29,7x21 cm)
15. Značka bolničarske Škole sestara svetoga Križa u Zagrebu
16. Formulari bolničarske Škole sestara svetoga Križa u Zagrebu
17. Fotografija detalja zavjetne sličice sa samostanom u Đakovu i natpisom, (29,7x21 cm)
18. Oglavlje Marijinih sestara Čudotvorne medaljice, pamuk, djelomična rekonstrukcija prema originalu
19. Zavjetna medalja Marijinih sestara
20. Radna pregača Marijinih sestara, pamuk
21. Krunica Marijinih sestara
22. Fotografija prve sestre pomoćnice, (29,7x21 cm)
23. Fotografija prve generacije sestara pomoćnica, Zagreb 1922. godina, (29,7x21 cm)
24. Sestrinska pelerina, čoja
25. Uniforma srednja medicinska sestra oko 1980. godine, pamuk
26. Uniforma viša medicinska sestra oko 1980. godine, pamuk
27. Sestrinski kaput od čoje
28. Sestrinske cipele
29. Značka Diplomirana medicinska sestra i medicinski tehničar SR Hrvatske
30. Značka Diplomirana sestra NR Hrvatske

31. Značka Škola za dječje njegovateljice medicinskog fakulteta
32. Značka Više škole za medicinske sestre
33. Fotografija sestre Mihaele Terzić (10x15 cm)
34. Fotografija sestre Mere Švent (10x15 cm)
35. Fotografija Florence Nightingale (21x15,4 cm)
36. Fotokopija Diplome Škole za sestre pomoćnice u Zagrebu, (42x29,7 cm)
37. Fotokopija diplome Škole za sestre nudilje u Beogradu, (42x29,7 cm)
38. Sestrinska uniforma za rad oko 1928., pamuk, rekonstrukcija
39. Sestrinska uniforma za internat oko 1922., viskoza, rekonstrukcija
40. Sestrinska kapica na preklop, pamuk
41. Sestrinska kapica bijela na gumicu, pamuk
42. Sestrinska kapica sa tamnoplavom crtom, pamuk
43. Sestrinska kapica sa svijetloplavom crtom, pamuk
44. Sestrinska kapica od papira
45. Razne sestrinske kragne, pamuk
46. Instrumentarij za otpis iz Doma zdravlja u Đakovu
47. *Priručnik za instrumentarke i previjačice*, S.M. Rubasev, Beograd, 1948. godine
48. *Priručnik za primjenu standardizirane i tipizirane tekstilne opreme u zdravstvu s normativima*, Zagreb, 1979. godine
49. Knjige *Ratna hirurgija 1 i 2*, Beograd, 1953. godina
50. Skripta *Njega bolesnika*, Dragica Čop, Zagreb, 1972. godina
51. Tapiserija detalj sa modne revije sestrinskih uniformi, poliester, Zagreb, 2019. godina (150x100 cm)
52. *Priručnik za primjenu standarda tekstilne opreme u zdravstvu*, Zagreb, 1979. godina
53. Pladanj, bubrežasta zdjelica, materijal za previjanje i dezinfektor
54. Bubanj za sterilizaciju
55. Metalna posuda sa poklopcem za sterilizaciju
56. Sestrinski sat sa sigurnosnom iglom
57. Fotografija modna revija uniforma sestara Sv. Križa, Zagreb, 2019. godine (29,7x21 cm)
58. Fotografija modna revija uniforme medicinskih sestara oko 1980., Zagreb, 2019. godine (29,7x21 cm)
59. Fotografija sudionici sestrinske modne revije, Zagreb, 2019. godine (29,7x21 cm)

Životopis

Tomislav Kovačević rođen je 1988. godine u Đakovu. Djetinjstvo provodi u Kuševcu, gdje pomaže svojoj baki i djedu pri obavljanju kućnih poslova te pri njihovoj njezi. Osnovnu školu završava u Đakovu, a Srednju medicinsku školu u Zagrebu pri Bolnici Sestara milosrdnica 2007. godine. Nakon odrađenog pripravničkog staža posvećuje se redovničkom životu u redu Milosrdne braće u Grazu od 2009. do 2011. godine. Nakon napuštanja redovničkog života odlazi u Njemačku gdje usavršava njemački jezik i stiče iskustva u sestrinskom zanimanju od 2011. do 2019. godine. Od lipnja 2019. godine radi na Odjelu akutne neurorehabilitacije u Bernu, Švicarska. Za vrijeme i nakon završetka školovanja interesira se za tematiku povijesti sestrinstva u Hrvatskoj i Europi. Prikuplja građu, sestrinske uniforme te promovira povijest sestrinstva modnim revijama sestrinskih uniformi. Pokušava širu javnost i sestrinsku struku upoznati sa bogatom povijesti medicinskih sestara u Hrvatskoj. Stvara kontakte u Njemačkoj, Danskoj i Austriji sa osobama koje se bave temom povijesti sestrinstva. Ostaje vjeran svome motu: Sestrinstvo je umjetnost i putovanje.

E-mail: nursing.history.croatia@gmail.com